

УДК 93/908

ПОДІЛЬСЬКИЙ КРАЙ ОУН (б) У ПРОЦЕСІ РОЗГОРТАННЯ ЗБРОЙНИХ ВІДДІЛІВ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ ОПОРУ (кінець 1943 р. – початок 1944 р.)

Ігор ДРОГОБИЦЬКИЙ

*Івано-Франківський обласний інститут післядипломної освіти,
вул. Івана Павла II, 79009, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: drogobutsky@ukr.net*

У статті йдеться про роль Подільського краю Організації українських націоналістів (бандерівців) у становленні збройних формувань у межах Галичини. Окреслено особливості постання військово-тактичних одиниць національного руху Опору в межах сучасної Тернопільщини загалом і Рогатинщини зокрема. Окреслено коло осіб, причетних до цього процесу. У ході висвітлення виникнення та початків функціонування військових відділів націоналістичного крила спротиву зроблено акцент на використанні матеріалів підпілля та розсекречених документів органів безпеки СРСР.

Ключові слова: національно-визвольний рух, націоналістичне підпілля, Організація українських націоналістів, Українська народна самооборона, Українська повстанська армія.

Ключові аспекти участі збройних сил під керівництвом Організації українських націоналістів (бандерівців) (далі – ОУН (б)) у еволюції українського національного руху Опору періоду нацистсько-радянської війни представлено в існуючій історичній літературі.

Водночас специфіка становлення та регіональні особливості діяльності військових формацій, які у подальшому стали основою розгортання структур Української повстанської армії “Захід” (далі – УПА-З), потребують належного висвітлення та аналізу. У межах Галичини такою структурою слід вважати Українську народну самооборону (далі – УНС) і низку збройних формувань регіонального характеру.

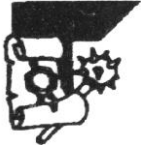
До формування УНС був уповноважений Олександр Луцький. Створення означеної військової сили відбувалося стараннями функціонерів існуючої на той час у Галичині оунівської підпільної сітки з “максимальним використанням для цього людських резервів Станіславського, Тернопільського, Стрийського і Дрогобицького обласних “Проводів” ОУН”¹.

О. Луцький стосовно організаційного оформлення УНС зазначав: “У той час в одному із сіл Козівського району... проходило засідання Крайового Проводу ОУН, де зустрівся з керівниками Станіславського обласного Проводу ОУН – “Робертом” (Ярослав Мельник. – *Авт.*), Стрийського обласного Проводу ОУН – “Шпаком” (Зиновій Благий. – *Авт.*) і Тернопільського обласного Проводу ОУН – “Нестором” (Іван Шанайда. – *Авт.*), територія яких повинна була стати базою для створення УНС. ... “Роберту”, “Шпаку” і “Нестору” я дав контрольні цифри – до кінця липня провести мобілізацію членів ОУН, здатних служити в УНС”².

Отож людські та матеріальні можливості осередків Тернопільської обласної сітки ОУН (б) і, зокрема Рогатинщини, слід вважати одним із головних джерел кадрових та ма-

¹ Докладная записка по делу члена центрального “провода” ОУН Луцкого (1945 г.), Галузевий державний архів Служби безпеки України, Сборник документов о структуре и характере антисоветской деятельности “Организации украинских националистов – ОУН” и “Украинской повстанческой армии – УПА”; о методах и приемах агентурно-оперативной работы органов государственной безопасности Украины по ликвидации организованного подполья ОУН и вооруженных банд УПА на территории республики в период 1943–1954 гг. В 98 т, фонд печатных изданий № 13, архив № 372, т. 88, (Документы характеризующие значение и приемы захвата бандитов, оперативное использование их в чекистских мероприятиях по ликвидации вооруженного бандоуновского подполья в 1944–1954 гг. в 88–89 тт.), арк. 36–37.

² “Протокол допиту Луцького Олександра Андрійовича від 1–2 серпня 1945 р.”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 9. Борьба против УПА и националистического подполья: протоколы допитов заарестованных радянськими органами державной безопасности керівників ОУН і УПА. 1944–1945), (2007): 336.

теріальних ресурсів у процесі постання УНС. У цьому контексті варто зазначити, що дослідник С. Воляннюк, виходячи із природно-географічних особливостей Тернопільщини, констатує, що її територія “була менш придатною до повстансько-вишкільних дій, а організаційна діяльність у ній поступалася в господарському та мобілізаційному відношенні” прикарпатським регіонам і Волині³.

Стосовно відсутності великих лісових масивів та гірського рельєфу, що унеможлилював розгортання значної військової активності, то з цим можна погодитися. Водночас викликає здивування твердження згаданого автора про другорядність у плані організаційному, мобілізаційному та господарському. Усупереч означеній позиції С. Воляннюка окреслюють ситуацію представлені вище документи. Опосередковано це підтверджується матеріалами листування регіональних провідників оунівського підпілля, де, зокрема, міститься вимога “подати поіменний (зашифрований) список усіх, що відійшли з Вашого терену до УНС”⁴.

Зрештою, С. Воляннюк стверджує, щоправда, на правах гіпотези, що “перша в Галичині вишкільна сотня УНС “Трембіта” була організована у травні 1943 р. у Стратинських лісах Бережанської округи ОУН. Очолив сотню к-р “Чмелик”, який згідно з наказом керівництва в червні 1943 р. вивів сотню у Долинщину”⁵.

Представники Рогатинського повіту Бережанської округи Тернопільської області були присутні в особовому складі сотні УНС “Сіроманці”⁶.

Період літа 1943 р. характеризується сталим надходженням людських ресурсів із Бережанщини, Чортківщини та Рогатинщини до новостворених збройних загонів під егідою ОУН (б). Для прикладу, у липні 1943 р. із групою добровольців до сотні “Трембіта” було направлено майбутнього сотенного Володимира Верещинського “Ясьміна”⁷. 5 серпня 1943 р. поблизу с. Багатківці (Теребовлянщина. – *Авт.*) відбувся збір 337 осіб, які згодом були відкомандировані для проходження військового вишколу в складі існуючих відділів УНС у Карпатах⁸. Також упродовж липня – серпня 1943 р. мобілізовані з Підгаєччини поповнювали ряди куреня УНС “Тайдамаки”⁹.

Паралельно із цим слід констатувати, що в межах Тернопільщини функціонували повітові військові команди та створені їхніми стараннями військові підрозділи, які на початках кількісно співвідносилися із чотами¹⁰. Проте поступово процес розгортання військових формувань набув ширшого розмаху. У документах цей етап характеризувався так: “Осінь і зима 1943 р. ... час початків творення відділів УПА та терені “Лисоня” (криптонім III-ї військової округи (далі – ВО) УПА-3. – *Авт.*). В селі творяться рої і виходять в ліс, де з роїв повстають

³ Сергій Воляннюк, “Нарис про діяльність ВО УПА “Лисоня”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 20. Воєнна Округа УПА “Лисоня”. Документи і матеріали. 1943–1952, (2012): 45.

⁴ “Друже Крук! (лист “Володимира”, 11 листопада 1943 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, 2012, т. 20. Воєнна Округа УПА “Лисоня”, Документи і матеріали. 1943–1952, (2012): 602.

⁵ Сергій Воляннюк, “Нарис про діяльність ... ”: 46.

⁶ “Хроніка сотні “Сіроманців” (грудень 1947 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 12. Воєнна Округа УПА “Буг” 1943–1952, Документи і матеріали. Кн. I, (2008): 475.

⁷ “Керівництво УПА та ОУН”, *Літопис УПА. Нова серія*, Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 20. Воєнна Округа УПА “Лисоня”, Документи і матеріали. 1943–1952, (2012): 688.

⁸ Воляннюк С. “Нарис про діяльність ... ”: 46.

⁹ *Ibid.*, 46.

¹⁰ *Ibid.*, 45.

чоти і сотні”¹¹. Як наслідок упродовж осені постають формації, які згодом стали основою бойових структур ВО ІІІ “Лисоня”.

Організаційні початки постання збройних відділів у Тернопільській окрузі загально представлено у літописі сотні “Буйні”. Зокрема зазначається, що “літом 1943 року окружний провідник Січовик скликає всіх своїх референтів та повітових провідників на конференцію... В результаті наради рішено створити збройний відділ для самооборони... усі повітові провідники одержали наказ дати найкращий кадр, мобілізований з охотників. До формуванні частини тодішньому окружному господарчо-фінансовому референтові Бурі (Єфрем (Володимир) Бойко. – *Авт.*) припорушено зайнятися постачанням харчів та забезпечити в повний бойовий виряд прийдешній відділ. Дальший тяг організації відділу окружний провідник Січовик передав тодішньому провідникові оргрефсїтки “Богданові” (Ярослав Бабій. – *Авт.*). Роман Дяченко (Іллярій Лютий. – *Авт.*), як військовий референт, мав оформити відділ у військову одиницю та подбати про його вишкіл”¹².

Припускаємо, що у схожий спосіб на Бережанщині формуються сотні “Орли” (вересень – жовтень 1943 р.; ймовірний організатор і командир Василь Галушак “Клич”¹³) та “Бурлаки” (жовтень – листопад 1943 р.; командир Василь Шепета “Чорний”¹⁴). У межах Тернопільської округи уподовж літа та осені 1943 р. формується основа для сотні “Буйні”¹⁵ під керівництвом спершу “Грози”¹⁶ (“Охрим”, “Сад”), а після пониження у званні через знищення відділу – Степана Маркіза “Гордій”, “Тур”¹⁷.

У листопаді – грудні 1943 р. на Чортківщині зусиллями Петра Хамчука “Бистрий” постає сотня “Сірі Вовки”¹⁸, яка в окремих документах характеризується “одною з перших сотень, які повстали на терені “Лисоня”¹⁹.

Варто зазначити, що первинно чисельний склад окремих із названих військових одиниць не відповідав сотні, а здебільшого чоті (бл. 40 осіб)²⁰. У цьому вбачається схожість із процесом виникнення перших військових частин у межах Львівської області ОУН (б).

Для підсилення процесу розгортання військових структур, а також із метою покращення рівня командного складу в межі Тернопільщини восени 1943 р. передислоковується один із перших відділів УНС, який здійснив попередній вишкіл у Карпатах (території Рожнятівського та Долинського районів сучасної Івано-Франківської області. – *Авт.*) – сотня “Сіроманці”.

О. Луцький стверджував, що “в жовтні 1943 р. я одержав від Шухевича завдання поширити діяльність УНС, а відповідно збільшити її кількісний склад на території всієї Галичини... Одержавши таке розпорядження Шухевича, тоді ж в жовтні 1943 р. одну сотню з куреня

¹¹ “Лисоня. Короткі описи боїв УПА (від 16.XII.1943 – 2.8.1945 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 20. Воєнна Округа УПА “Лисоня”, Документи і матеріали. 1943–1952, (2012): 278.

¹² “Колос”. Хроніка сотні “Буйні” (1948 р.), *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, т. 20. Воєнна Округа УПА “Лисоня”, Документи і матеріали. 1943–1952. (2012): 392.

¹³ “Керівництво УПА та ОУН”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто, т. 20. (2012): 689.

¹⁴ *Ibid.*, 707.

¹⁵ “Колос”. Хроніка сотні “Буйні” (1948 р.), *Літопис УПА. Нова серія*, Київ, Торонто, т. 20. (2012): 392–397.

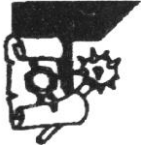
¹⁶ “Керівництво УПА та ОУН”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто, т. 20. (2012): 690.

¹⁷ *Ibid.*, 698.

¹⁸ Волянук С. “Нарис про діяльність ...”: 46–47; Керівництво УПА та ОУН, *Літопис УПА. Нова серія*, Київ, Торонто, т. 20. (2012): 705.

¹⁹ “Лисоня. Короткі описи боїв УПА (від 16.XII.1943 – 2.8.1945 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто, т. 20. (2012): 278.

²⁰ “Колос”. Хроніка сотні “Буйні” (1948 р.), *Літопис УПА. Нова серія*. Київ, Торонто, т. 20. (2012): 393.

“Сіроманці” я направив до Тернопільської області”²¹. Сотня “Сіроманці” на чолі з Дмитром Карпенком “Яструбом” дислокувалася у Рогатинських лісах²², масив яких став одним із територіальних осередків формування збройних частин ВО ІІІ “Лисоня” УПА-З. Особовий склад цієї тактичної одиниці УНС мав слугувати основою для розгортання двох куренів УНС “загальною чисельністю, приблизно, до однієї тисячі чоловік”²³.

Підтвердження описаним подіям можна зустріти у матеріалах мемуарного характеру. Літопис сотні “Буйні” містить згадки про керівництво облаштуванням таборових споруд у другій декаді листопада 1943 р. “таборовим “Круком”, який “до будування колиб по спеціальності був наданий з відділу “Сіроманці” і у незavidний момент відсутності командного складу перед зіткненням із гітлерівцями сприймався стрільцями “одиноким ще чоловіком... що... в разі нападу ворога на табір зможе обняти над ними команду”; зрештою, “д-г Крук”, виконував обов’язки керівника “групи” після зміщення командира “Грози” до призначення Степана Маркіза “Гордія”²⁴.

Таким чином, на нашу думку, засвідчується намагання ЦП ОУН (б) передислокацією сотні “Сіроманці” посилити військову присутність у регіоні та піднести її рівень. Наведені факти дають підстави окреслити певні етапи розвитку УНС загалом. Зокрема, після першого, організаційного, який припав на період літа – початку осені 1943 р., розпочинається етап “структурного розгортання” з використанням попередньо підготовленого особового та командного складу (осінь – початок зими 1943 р.).

Правдоподібною видається теза про те, що часом реорганізації низових структур УНС Тернопільщини у ВО ІІІ “Лисоня” УПА-З на чолі з Омеляном Польовим “Остапом” був період січня – березня 1944 р.²⁵, хоча аббревіатура УПА зустрічається в окремих документах, які датуються жовтнем 1943 р.²⁶

Опосередковані підтвердження такої хронології можна зустріти у джерелах мемуарного характеру. Зокрема у літописі сотні “Буйних” згадується, що в середині лютого 1944 р. здійснюється доукомплектування особового складу частини, внаслідок чого “наш відділ збільшився, він числив уже до 100 чоловік і увійшов в склад УПА”²⁷.

Означена вище хронологія простежується також і в документації, зокрема в інструктивних матеріалах підпілля, датованих лютим 1944 р. Зокрема референти пропаганди зобов’язувалися до організації фотоархівів кожного з повітів Бережанщини з представленням у їхніх фондах світлин “усіх вартісних для історії подій”, серед яких – “бої УНС-у”²⁸. Таким чином

²¹ “Протокол допиту Луцького Олександра Андрійовича від 1–2 серпня 1945 р.”, *Літопис УПА. Нова серія*, Київ, Торонто, т. 9: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, *Борьба проти УПА і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945*, (2007): 338–339.

²² “Протокол допиту Луцького Олександра Андрійовича від 27 серпня 1945 р.”, *Літопис УПА. Нова серія*, т. 9. Київ, Торонто, (2007): 365.

²³ “Протокол допиту Луцького Олександра Андрійовича від 1–2 серпня 1945 р.”, *Літопис УПА. Нова серія*, т. 9. Київ, Торонто, (2007): 339.

²⁴ “Колос”. Хроніка сотні “Буйні” (1948 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*, т. 20. Київ, Торонто, (2012): 396, 397, 398, 399.

²⁵ Воляннюк С. “Нарис про діяльність ...”: 48.

²⁶ “Друже Остап (лист “Меча”, не пізніше 5 жовтня 1943 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*, т. 20. Київ, Торонто: НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, *Военна Округа УПА “Лисоня”, Документи і матеріали. 1943–1952*. (2012): С. 598, 599.

²⁷ “Колос”. Хроніка сотні “Буйні” (1948 р.)”, *Літопис УПА. Нова серія*, т. 20, Київ, Торонто, (2012) : 402.

²⁸ Згідно з інструкцією Організаційного Референта КП ч.7/44 Доручення 5/44 Грекові (окр. “Сум” 29 лютого 1944 р.), *Літопис УПА. Нова серія*, т. 20, Київ, Торонто, НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, вид-во “Літопис УПА”, Державний комітет архівів України, ЦДАГО України, ГДА СБУ, 2012. *Военна Округа УПА “Лисоня”. Документи і матеріали. 1943–1952*. (2012): 595.

підкреслюється факт того, що аббревіатура УНС, яка пов'язується із минулим, змінюється новітньою на той час – УПА.

Загалом можна ствердити, що постання збройних формувань оунівського крила вітчизняного руху Опору в регіоні характеризувалося системністю, що, своєю чергою, слугує аргументом щодо закидів у стихійності означеного процесу. До справи формування та забезпечення перших відділів УНС прилучалися відповідні ланки підпільної організаційної структури ОУН (б) Галичини, а зокрема і Тернопільська область із Рогатинщиною включно. Як наслідок, варто зазначити, що зусиллями представників означених регіональних ланок та функціонерів ЦП і КП ОУН (б) було створено міцні підвалини, на яких згодом розбудовано військово-тактичні та організаційні структури УПА-3.

THE PODIL'SKUY KRAJ OF THE ORGANIZATION OF UKRAINIAN NATIONALISTS (BANDERA) IN THE FORMATION AND DEPLOYMENT OF THE ARMED WING OF THE NATIONAL RESISTANCE MOVEMENT IN GALICIA (END OF 1943 - BEGINNING OF 1944)

Igor DROHOBYTSKY

*Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Education,
street John Paul II, 79 009 Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Summary

The article reveals the role of the Podil'skuy Kraj of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera) in the formation and deployment of the armed wing of the national resistance movement in Galicia.

The author, on the basis of the analysis of source materials, argues that the territories of today's Ternopil region and some regions of the modern Ivano-Frankivsk region, in particular, played an extremely important role in the process of organizing the armed units of the OUN (b). Specified regions in the above mentioned were the bases of mobilization and economic and material reserves.

The active participation of the population of these regions in the process of deploying military units was made possible through the functioning within the defined territories of a well-developed nationalist underground.

Its leaders, following the orders of the OUN leadership (b), not only ensured the receipt of human reserves and material support to the units of the Ukrainian Narodna Samooborona (Ukrainian People's Self-Defense Force) set up in July 1943, but also resorted to the organization of separate military units directly on the ground. In the article the features of the emergence of military-tactical units of the national resistance movement in the modern Ternopil region in general, in particular, in the Rogatyn district, were traced. It is noted, in particular, for the reason and consequences of the relocation to the boundaries of the Podolsky Krai of the OUN (b) separate tactical units of the UNS (one hundred "Syromantsy" for example) with their subsequent reorganization.

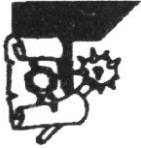
The author outlines the chronological stages of the organizational formation, structuring and functioning of the armed units of the UNS, which became the basis for the deployment in 1944 of the military structures of the VO III "Lysonia" UPA- "West".

The article describes the circle of OUN (b) activists who were involved in participation in the specified processes. The process and stages of the emergence and deployment of military structures of the nationalist wing of the national resistance movement are reflected in the use of both documents of the Soviet Union security service and underground material.

Keywords: *national liberation movement, nationalist underground, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Narodna Samooborona (Ukrainian People's Self-Defense), Ukrainian Povstancha Armija (Ukrainian Insurgent Army).*

REFERENCES

Dokladnaya zapyska po delu chlena tsentral'noho "provoda" OUN Lutskoho (1945 h.), Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy – Sbornyk dokumentov o strukture y kharaktere antysovetskoy deyatel'nosti "Orhanyzatsyy ukraynskykh natsyonalystov – OUN" y "Ukraynskey povstancheskey armyy – UPA"; o metodakh y pryemakh ahenturno-operatyvnoy raboty orhanov hosudarstvennoy bezopasnosti Ukrainy po lykvydatsyy orhanyzovannoho podpol'ya OUN y vooruzhennykh band UPA na terrytoryy respublyky v peryod 1943–1954 hh. V 98 t. Fond pechatnykh yzdanyy №. 13. Arkhyv № 372. T. 88 (Dokumenty kharakte-

ryzuyushchye znachenyе y pryemy zakhvata bandytov, operatyvnoe yspol'zovanye ykh v chekyst-skykh mero-pryyatyayakh po lykvydatsyy vooruzhennoho bandounovskoho podpol'ya v 1944–1954 hh. V 88–89 tt.). (in Ukrainian).

“Druzhe Kruk! (lyst “Volodymyra”, 11 lystopada 1943 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Druzhe Ostap (lyst “Mecha”, ne piznishe 5 zhovtnya 1943 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*. Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Khronika sotni “Siromantsiv” (hruden' 1947 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2008. T. 12. Voyenna Okruha UPA “Buh” 1943–1952. Dokumenty i materialy. Kn. I. (in Ukrainian).

“Kerivnytstvo UPA ta OUN”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Kolos”. Khronika sotni “Buyni” (1948 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Lysonya. Korotki opysy boyiv UPA (vid 16.KHII. 1943 – 2.8.1945 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Protokol dopytu Luts'koho Oleksandra Andriyovycha vid 1–2 serpnya 1945 r.”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, T. 9. Borot'ba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillya: protokoly dopytiv zareshotovanykh radyans'kymy orhanamy derzhavnoyi bezpeky kerivnykiv OUN i UPA. 1944–1945. (2007) (in Ukrainian).

Volyanyuk Serhiy “Narys pro diyal'nist' VO UPA “Lysonya””, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv., Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. T. 20. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).

“Zhidno z instruktsiyeyu Orhanizatsiynoho Referenta KP ch. 7/44 Doruchennya 5/44 Hrekovi (okr. “Sum” 29 lyutoho 1944 r.)”, *Litopys UPA. Nova seriya*, Kyiv, Toronto: NAN Ukrayiny, In-t ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevs'koho NAN Ukrayiny, vyd-vo “Litopys UPA”, Derzhavnyy komitet arkhiviv Ukrayiny, TSDAHO Ukrayiny, HDA SBU, 2012. Voyenna Okruha UPA “Lysonya”. Dokumenty i materialy. 1943–1952. (in Ukrainian).